

КЛАСИЦИ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА

Џозеф Конрад

НОСТРОМО

Превод Бранислава Г. Ромчевића

Наслов оригинала: *Nostramo*, by Joseph Conrad.

Наслов превода: *Ностромо*, од Џозефа Конрада.

Аутор превода: Бранислав Г. Ромчевић.

Друго издање (интернетско). Број примерака: отворен интернетски тираж.

Уредник, издавач и штампар: Бранислав Г. Ромчевић,
Новоградска 14, Београд.

Место и година штампања: Београд, 2017.

©2010 Бранислав Г. Ромчевић. Сва права придржава Бранислав Г. Ромчевић. Ниједан део ове публикације не сме се репродуковати, држати у систему за похрањивање, или се преносити и умножавати у било ком облику или било којим путем, нити икако комерцијално користити – електронски, механички, фотокопирањем, снимањем звука или слике, или на било који други начин – без претходне писмене сагласности Бранислава Г. Ромчевића.

Ова електронска књига је у формату ПДФ, са забраном копирања и штампања.

Садржај

О писцу и књизи	4
<i>Ностром</i>	7
Појмовник преводиочев	716

О ПИСЦУ И КЊИЗИ

Џозеф Конрад је списатељско име натурализованог Енглеза Јозефа Теодора Конрада Корзењовског (1857–1924), Пољака рођеног у Бердичеву, у некоћ пољском делу Украјине. Син аристократе и преводиоца с француског, борца против руске доминације у Пољској, грофа Апола Корзењовског, остао је без оба родитеља до своје дванаесте године. Усвојен од омиљеног ујака, Тадеуша Бобровског, похађао је школу у Кракову, а у седамнаестој години се, као морнар француске трговачке морнарице, из Марсеја отиснуо на море. До своје двадесет и прве године учествовао је у (неуспелој) Карлистичкој завери да се на шпански престо доведе Војвода од Мадрида; преживео један двобој и један покушај самоубиства; и прешао у енглеску трговачку морнарицу. Енглески је учио читајући лондонски *Тајмс*, Карлајла и Шекспира. Године 1884. постаје енглески поданик и стиче диплому поморског капетана. Плови за далека источна мора и следећих десет година морнари тамо, поглавито на рути Сингапур – Борнео, а око пет месеци проводи и као заповедник парњаче на реци Конго у Африци. Затим се повлачи из поморског живота. Са супругом, Џеси Чемберс, насељава се у Ашфорд, у Кенту, и започиње списатељску каријеру,

пишући искључиво на енглеском. За живота је сматран, спочетка, писцем поморских прича за дечаке. Но, његов опус је врло брзо превреднован, тако да се Конрад данас сматра романописцем изражене моралне и друштвене свести и мајстором приповедања. Богатство описа у његовом делу, вешто стварање атмосфере и темпа радње, пре свега су му помагала у разматрању двоумица везаних за људско делање, за двојност и крхкост морала и усамљеност срца људског. За разлику од Киплинга и других проколонијалних и проимперијалних писаца, својих савременика, Конрад има врло јасан антиколонијалан став. Његово је срце несумњиво на страни потлачених. Но, Британска Империја то је мудро превидела, па га је сврстала међу своје великане и баштинила његово дело, писано на енглеском језику с благим укусом словенске душе.

„Ностромо“ је један од Конрадових великих романа, а засигурно онај у коме су ликови најбоље изграђени. Радња се одвија крајем 19. века у измишљеној јужноамеричкој држави Костагвани. Главни јунак, Ђанбатиста Фиданца, италијански дошљак, зван и Ностромо, Надзорник лучких докера у Сулаку, главном граду приморске провинције, важи за непоткупљивог и неоспорног вођу лучких радника и градске сиротиње. Истовремено, он је веран и способан

слуга локалне аристократије, нарочито оне повезане с експлоатацијом рудника сребра Сантоме. Он је, ипак, свестан да верна служба његова, као ни народна, не доноси и одговарајућу материјалну награду од стране господара капитала. Због његове способности и непоткупљивости, власник рудника му, кад избије револуција, поверава да знатну количину сребра у полугама морем одвезе на сигурније место. Долази до стицаја околности у коме сви верују да је то благо у поморској несрећи потопљено, а Ностромо једини зна да је успео да га сачува и сакрије на пустом острву надомак луке из које је пошао. Он решава да га сачува за себе, и постаје, у ствари, његов роб. И даље слављен и цењен као човек од интегритета и непоткупљив, и награђен за своје услуге, он се „тихо богати“ од свог скривеног блага, али осећа да су темељи његовог живота постали шупљи. На „његовом“ острву подиже се светионик; Ностромо, да би обезбедио несметан приступ благу, удешава да чувар постане његов остарели поочим, Виола. Ностромо, који се обрекао старијој од двеју Виолиних ћерки, ипак бира да одбегне с млађом. Док пре бекства долази по своје благо, Виола га убија из пушке, заменивши га за неког другог. Живот великог Нострома завршио се у иронији и бесмислу.

Бранислав Г. Ромчевић

НОСТРОМО

„Тако мутно небо се не рашчисти без олује.“ *Шекспир*

Џону Голсвортију

ДЕО 1.

Глава 1. У време шпанске владавине, и много година касније, град Сулако – раскошна лепота башти наранџи сведочи о његовој древности – трговачки није никад био ништа важнији од каботажног пристаништа с доста великом локалном трговином воловским кожама и индигом. Незграпним пучинским галијама освајача, које би – пошто им беше потребан јак ветар да би се уопште кретале – лежале умирене тамо где ваша савремена лађа, грађена као клипер, граби напред пуким лепршајем својих једара, прилаз Сулаку спречаваху сталне бонаце његовог големог залива. Неке луке на земљиној кугли тешкима за приступ чине подмуклост подводних гребена и олује

њиних обала. Сулако беше пронашао неповредно прибежиште од искушења трговачког света у свечаној тишини дубоког Мирног Залива, ко унутар огромног полукружног храма са скинутим кровом, отвореног према океану, с његовим зидовима од високих планина застртим жалобним драперијама од облака.

На једној страни овог широког завоја у правом приморју Републике Костагване, последњи изданак обалног ланца твори безначајни рат, чије име је Злокобни Рат. Исред залива, та тачка копна уопште се не види; али се избочина стрмог брега у позадини назире нејасно, као сенка на небу.

На другој страни, оно што се чини да је усамљена мрља модре измаглице плута лагано на блештавилу обзора. То је полуострво Асвера, дивља збрка оштрих стена и камених заравни, испресецана окомитим проломима. Лежи далеко у мору, као груба глава од камена испружена од зелено одевене обале на крају танког врата од песка покривеног гуштарама трновитог жбуња. Сасвим безводно, јер кишница одмах отекне на свим странама у море, оно нема довољно земље – тако кажу – да би расла јединцата влат траве, као да је уклето. Сиротиња ће вам рећи, повезујући, по нејасном нагону утехе, предоцбу зла и богатства, да је оно смртоносно због свог забрањеног блага. Обичан свет из суседства, пеони с естанција, вакери с приморских

равница, питоми Индијанци што прелазе миље до пијаце с нарамком шећерне трске или корпом кукуруза вредног тек три пенија, добро знају да хрпе сјајног злата леже у тмини дубоких понора што раскољују камене заравни Асвере. Предање вели да су многи пустолови из давнине настрадали у тој потрази. Постоји и прича да су, колико људи памте, два скитничка морнара – Американци, можебит, али јамачно некакви странци, придобили једног младића, коцкара и пропалицу, па њих тројица украдоше магарца да би им носио свежањ сувог прућа, мешину са водом и намирница довољно да потраје неколико дана. Тако удружени, и с револверима за пасом, почеше да мачетама просецају пут кроз трновити жбуњак на врату полуострва.

Друге вечери, видеела се, први пут колико људи памте, окомита спирала од дима (та је могла бити само од њихове ватре логорске) где се лено узноси на небу изнад ко бријач оштрог гребена на каменој глави. Посада једне каботажне шкуне, што лежаше умирена три миље од обале, у то је зурила згрануто до мрака. Један црнац рибар, који је живео у усамљеној колиби у малом заливу у близини, беше видео полазак, па је осматрао еда би неки знак угледао. Он позва своју жену баш када је сунце требало да зађе. Они су

то рђаво знамење посматрали са завишћу, неверицом и страхом.

Безбожни пустолови не одадоше другог знака. Морнари, Индијанац и украдено магаре више нису виђени. А гледи младића, човека из Сулака – његова жена платила је за неколико миса – и јадне четвороножне животиње, вероватно, пошто беху без греха, беше допуштено да умру; али се верује да двојица странаца, сабласни и живи, бораве, до дана данашњег, међу стенама, кобно зачарани својим успехом. Њине душе не могу се отргнути од њихових тела што стражаре над нађеним благом. Сад су они богати а гладни и жедни – чудна теорија о упорним страначким духовима, што пате у својим изгладнелим и ижеднелим телима, дочим би се хришћанин свега одрекао и био избављен.

То су, дакле, митски становници Асвере, што чувају своје забрањено богатство; а сенка на небу на једној страни, с округлом мрљом модре измаглице што мути сјајну ивицу обзора на другој, означава две најспољније тачке завоја који носи назив Мирни Залив, зато што се не зна да је икад јак ветар дувао над његовим водама.

Кад пређу замишљену линију повучену од Злокобног Рата до Асвере, лађе из Европе запућене за Сулако одједном изгубе јаке ветрове океанске. Постају плен

хировитих ветрића, који се њима поигравају каткад по тридесет сати без престанка. Пред њима, крај Мирног Залива испуњен је, током већине дана у години, великом масом непокретних и непрозирних облака. По ретким, ведрим јутрима, једна друга сенка пада на опсег залива. Зора пуца високо иза наднесеног и назубљеног зида Кордиљере, оштро оцртане приказе од тамних врхунаца што износе своје стрме обронке на високом подножју од прашуме која се уздиже од саме ивице обале. Међ њима, бела глава Игвероте истиче се величајно на плаветнилу. Голе скупине огромних стена шарају црним тачкицама глатко кубе од снега.

Онда, док подневно сунце повлачи из залива сенку планина, облаци почињу да се ваљају из нижих долина. Они уматају у тамно прње голе литице понора изнад пошумљених обронака, скривају врхунце, диме се у олујним повесмима преко снегова Игвероте. Кордиљера се удаљила од вас, као да се истопила у велике хрпе сивих и црних испарења што лагано путују ка мору и нестају у прозиран ваздух, свугде дуж обале, пред ражареном врелином дана. Све слабија ивица слоја облака увек тежи ка средини залива, али ретко стиже тамо. Сунце је – како веле морнари – изједа. Сем ако се, случајно, таман облак олујни не откине од главнине и не јурне преко целог

залива, докле не умакне на пучину иза Асвере, где се ненадно распрсне у пламен и тресак ко опака пиратска лађа ваздушна, сускренута изнад обзора, што напада на море.

Обноћ, маса облака што се крећу више горе на небу прекрије цео Мирни Залив доле непробојном тамом, у којој се звук плускова што падају чује како нагло почиње и престаје – час овде, час онде. У ствари, те облачне ноћи су пословичне код морнара дуж целе западне обале великог континента. Небо, земља и море нестану скупа са овога света када Мирни – тако кажу – оде на спавање испод свога црног понча. Оне неколике звезде остављене под ивицом свода према мору слабашно сијају, као у уста црне шпиље. У њеној големости, ваша лађа плута невиђено под вашим ногама, док јој једра лепршају невиљиво изнад ваше главе. Око самог Бога – додаје се с округлим хуљењем – не би могло открити какву радњу ту обавља рука човечија; па би били слободни да без казне позовете ђавола у помоћ, да и његову злобу не осујећује таква слепа тама.

Обале залива су стрме свуда наоколо; три ненастањена оточића што се греју на светлости сунчаној тик изван облачне копрене, а спрам улаза луке Сулако, носе име „Изабеле“.

Постоји Велика Изабела; Мала Изабела, која је округла; и Ермоса, која је најмања.

Потоња није више од стопе висока, и око седам корачаја у промеру – пуки раван врх сивог гребена, који се после пљуска дими као врућ пепео, где човек не би марио да ступи голим стопалом пре заласка сунца. На Малој Изабели, једна стара рецкава палма, с дебелим, избоченим деблом, храпавим од бодљика, права вештица међ палмама, шушти злосрећним свежњем мртвог лишћа изнад грубог песка. Велика Изабела има извор свеже воде што избија из обраслог обронка једног раскола. Налик на смарагднозелени клин копна дугачак миљу и пљоштимице постављен на море, она носи два прашумска дрвета што стоје близу једно другом, са широким опсегом сенке код подножја својих глатких дебала. Један раскол, што се пружа читавом дужином острва, пун је жбунова; а док на високој страни представља дубоку, заплетену пукотину, на другој се шири у плитко удубљење, које належе на мали трак песковите обале.

С тог ниског краја Велике Изабеле, око продире, кроз отвор удаљен две миље, тако изненадан као да је секиром исечен из правилне линије обале, право у луку Сулако. То је правоугли, језеру сличан комад воде. На једној страни, кратки, пошумљени изданци и долине Кордиљере

спуштају се, под правим углом, до самог игала; на другој, отворен поглед на велику равницу Сулако прелази у опалну тајну великих даљина застртих сувом измаглицом. Сам град Сулако – врхови зидова, једна велика купола, одсјаји белих затворених балкона у големим гајевима наранџи – лежи измеђ планина и равнице, мало удаљен од своје луке и ван линије непосредног погледа са мора.

Глава 2. Једини знак пословне делатности унутар луке, видљив са жала Велике Изабеле, јесте четвртасти, затупасти крај дрвеног мола, ког је Предузеће Океанске Парне Пловидбе (О. П. П. у свакидашњем говору) пребацило преко плитког дела залива чим је одлучило да Сулако учини једном од својих лука пристајања за Републику Костагвану. Држава поседује неколико лука у свом дугом приморју, али су, сем Кејте, важног места, све или мали и непогодни затони у стеновитој обали – као Есмералда, на пример, шездесет миља на југ – или су пука отворена сидришта, изложена ветровима и тучена обалним валом.

Можда су баш они атмосферски услови што су одвраћали трговачке флоте протеклих времена навели О. П. П. да оскврне светилиште мира што штити миран живот Сулака. Променљиви ветрови што се лако

поигравају големим полукругом воде надомак главе Асвере нису могли омести снагу паре његове одличне флоте. Годину за годином, црна корита његових лађа ишла су уз обалу и низ обалу, унутра и напоље, поред Асвере, поред Изабела, поред Злокобног Рата – не марећи ни за шта сем за тиранију времена. Њихова имена, имена из целе митологије, постадоше свакидашње речи обале којом никад нису владали богови Олимпа. „Јунона“ беше позната само по удобним кабинама у средини лађе; „Сатурн“, по срдачности свога капетана и бојеном и позлаћеном луксузу својега салона, док „Ганимед“ беше опремљен поглавито за сточни превоз, па обалним путницима беше упутно да га избегавају. И најскромнији Индијанац у најзабитијем селу на обали био је упознат с „Кербером“, малим црним бректачем без шарма или икаквог простора за смештај путника, чији задатак беше да допуже уз обалу дуж пошумљених жала у близини врло гадних гребена, да се обавезно устави испред сваке скупине колиба да би покупио производе, све до смотака од три фунте каучука увезаног у омотач од суве траве.

А пошто би малокад омануло да положи рачун и за најмањи пакет, ретко изгубило јуне, а никад не утопи ниједног путника, име О. П. П.–а високо је стојало у погледу поузданости. Људи изјављиваху да су, под

старањем Предузећа, њихови животи и имовина сигурнији на води неголи у њиховим властитим кућама на копну.

Управитељ Предузећа О. П. П. у Сулаку за цео костагвански део службе беше врло поносан на углед свога Предузећа. Он би то резимирао у изреци која му је врло често бивала на уснама: „Ми не правимо грешке.“ У односу на службенике Предузећа, она би попримила облик озбиљног налога: „Не смемо правити грешке. Ја нећу трпети грешке овде, без обзира шта Смит може чинити на својој страни.“

Смит, ког он није у животу видео, беше други управитељ услуга, смештен неких хиљаду и петсто миља од Сулака. „Немојте ми причати о своме Смиту.“ Онда би, смиривши се одједном, напустио ту тему с намештеним нехајем. „Смит не зна о овом континенту ништа више него нека беба.“

„Наш врсни сењор Мичел“ за пословни и службени свет Сулака; „Бучни Џо“ за заповеднике лађа Предузећа, капетан Џозеф Мичел хвалио се својим дубоким познавањем људи и ствари у земљи – стварима костагванским. Међу овим потоњим, за најнеповољније по редовно пословање његовог Предузећа сматрао је честе промене власти, изазване револуцијама војне врсте.

Политичка атмосфера Републике беше опћенито бурна у то време. Побегли родољуби побеђене странке умели би да се опет појаве на обали, с половином бродског товара од ручног оружја и муниције. Такву сналажљивост капетан Мичел је сматрао чудесном, с обзиром на њихову крајњу оскудицу у време бекства. Беше запазио да „као да при себи немају довољно ситнине да плате своју карту за путовање ван земље.“ А он могаше говорити из искуства, јер се једном знаменитом приликом од њега тражило да спасе живот једног диктатора, заједно са животима неколико званичника сулашких – политичког шефа, директора царине и управника полиције – што су припадали обореној власти. Јадни сењор Рибера (то беше име диктаторово) беше јурио осамдесет миља по планинским стазама, после изгубљеног боја код Сокура, у нади да ће стићи пре те кобне вести – што, наравно, није могао извести на хромој мазги. Та животиња, штавише, издахну под њиме на крају Авеније Топола, где би војна капела каткад увече свирала измеђ револуција.

„Господине,“ наставио би капетан Мичел, с мрачном озбиљношћу, „неприкладни крај те мазге привукао је пажњу на несрећног јахача. Лице му препознаде неколико дезертера из Диктаторске војске у лупешкој руљи што је већ почела разбијати прозоре на згради Градског већа.“

Рано ујутро тог дана, месне власти Сулака беху побегле да се склоне у управи Предузећа О. П. П., јакој згради близу обалског краја мола, препустивши град на милост и немилост револуционарног олоша; а како је становништво Диктатора мрзело због строгог закона о новачењу, за који га нужда беше натерала да га наметне током борбе, имао је изгледа да буде скидан на комаде. На сву срећу, ту се нашао Ностромо – драгоцен момак – с неколиким талијанским радницима, доведеним да раде на Националној Централној Железници, те је успео да га отме – барем привремено. На крају, капетану Мичелу пође за руком да их све превезе у свом гигу до једне од парњача Предузећа – то беше „Минерва“ – која је управо, како се посрећило, улазила у луку.

Морао је ту господу спустити на крају ужета кроз рупу у зиду позади, док је руља, која се, нагрнувши из града, раширила свугде дуж обале, завијала и пенила у подножју зграде спреда. Морао је да их онда гони целом дужином мола; то беше очајничка јурњава, на све или ништа – и опет Ностромо, један момак у хиљаду, беше тај који је, на челу, овог пута, чете маунара Предузећа, држао моло против насртаја олоша, дајући тако бегунцима времена да стигну до гига, који је лежао и чекао их на другом крају, са заставом Предузећа на крми. Летели су штапови, камење и

хици; и ножеви су бацани. Капетан Мичел спремно показа дугачку бразготину од посекоине изнад свог левог увета и слепоочнице, начињену оштрицом бријача причвршћеног за штап – оружје, објасни он, што је врло омиљено код „најгоре врсте црња тамо напољу.“

Капетан Мичел беше дебео, постарији човек, који носи високе, шиљате крагне и кратке зулуфе, који воли беле прслуке, и који је, у ствари, врло причљив испод свог изгледа извештачене уздржаности.

„Ти центлмени,“ причао би он, буљећи с великом озбиљношћу, „морали су да трче ко зечеви, господине. И ја сам трчао ко зец. Извесни облици смрти су – хм – непријатни пристојном човеку. Јамачно би ме били ударали до смрти. Луда руља, господине, не прави разлику. Под заштитом провиђења, своју очуваност дуговали смо моме Надзорнику докера, како су га звали у граду, човеку који је, кад му ја открих вредност, господине, био тек вођа палубе једне лађе талијанске, велике ђеновљанске лађе, једне од неколицине лађа европских што икад стигоше у Сулако с мешовитим теретом пре изградње Националне Централне. Он њу напусти зарад неких врло угледних пријатеља које овде стече, његових земљака, али, претпостављам, и да би себе унапредио. Господине, ја прилично добро просуђујем личност.

Запослих га да буде предрадник наших маунара, и старалац над нашим молем. То је све што је он био. А без њега би сењор Рибера био мртав човек. Тај Ностромо, господине, човек беспрекоран, постаде страх и трепет свих лопова у граду. Овде нас беху преплавили у то време, господине, преплавили, прегазили *ladrones* и *matreros*, лопови и убице из целе покрајине. Овом приликом, беху нагрнули у Сулако током целе претходне недеље. Беху нањушили крај, господине. Педесет посто те убилачке руље беху професионални бандити из Кампа, господине, но не беше ниједног што није чуо за Нострома. Што се тиче градских просјака, господине, поглед на његове црне брке и беле зубе беше им довољан. Дрхтали су пред њим, господине. То је оно што ће снага личности учинити за вас.“

Сасвим се може рећи да је искључиво Ностромо спасао животе тих џентлмена. Капетан Мичел, са своје стране, није их напуштао док није видео како се сручују, дахћући, преплашени и огорчени, али безбедни, на раскошне баршунске софе у „Минервином“ салону прве класе. До краја је пазио да бившег Диктатора ословљава с „Ваша Висости.“

„Господине, другачије нисам могао. Тај човек је био потонуо – аветан, блед, једна гомила огреботина.“

„Минерва“ не спусти сидро током тог пристајања. Управитељ нареди да она одмах изађе из луке. Наравно, никакав товар се не могаше искрцати, а путници за Сулако, природно, одбише да изађу на копно. Чули су пуцњаву и јасно видели борбу што се одвија код ивице воде. Одбијена руља своју снагу посвети нападу на Царинарницу, туробну грађевину недовршена изгледа, с много прозора, двесто јарди од Управе О.П.П, и једину другу зграду у близини луке. Капетан Мичел, пошто наложи заповеднику „Минерве“ да искрца „ове центлмене“ у првој луци пристајања изван Костагване, оде назад у свом гигу, да види шта се може учинити за заштиту имовине Предузећа. Њу и имовину железнице сачуваше европски становници; то јест, сам капетан Мичел и особље инжењера који су градили пут, помогнути талијанским и баскијским радницима, који се верно окупише око својих енглеских шефова. И маунари Предузећа одлично су се понашали под својим Надзорником. Одбаченичка гомила, врло измешане крви, углавном црнци, стално у завади с другим муштеријама простих крчми с грогом у граду, они с усхићењем пригрлише прилику да среде своје личне рачуне под тако повољним покровитељством. Не беше једнога међ њима који није, било када, са страхом гледао у Ностромов револвер, гурнут врло близу његовом лицу, или

да није био другачије устрашен Ностромовом одлучношћу. Био је „баш људина“, њихов Надзорник, исувише презрив у свом бесу да би изустрио псовку, неуморан надгледник, кога се требало још више бојати због његове повучености. А гле – тог дана је био ту, и предводио их, а благоизволео би да упути шаљиву опаску овом или оном човеку.

Такво вођство надахњиваше, и заиста – сва штета коју је руља успела да постигне беше да запали једну – само једну – камару железничких прагова, који су, пошто беху намазани креозотом, добро горели. Главни напад на ранжирну станицу, на Управу О.П.П., а нарочито на Царинарницу, чији трезор, како беше познато, садржаваше велико благо у сребрним полугама, потпуно оману. Чак и мало свратиште што га је држао стари Ђорђо, које стојаше напо пута измеђ луке и града, избеже пљачкање и уништење, не чудом, него што су га, са сефовима на уму, спрва занемарили, а потом не нађоше слободног времена да се уставе. Ностромо их је тада, са својим докерима, исувише јако притискао.

Глава 3. Могло се реће да он само штити своје. Њему беше од почетка допуштено да живи у интимности породице власника свратишта, који беше његов земљак. Стари Ђорђо Виола, Ђеновљанин с кудравом, белом

лавском главом – често једноставно називан „гарибалдинац“ (као што се Мохамеданци називају по свом пророку) – беше, да употребимо речи капетана Мичела, онај „угледни ожењени пријатељ“ по чијем савету Ностромо напусти своју лађу да би потражио трајнију срећу копнену у Костагвани.

Старац, пун презира према житељству, какав је често ваш строги републиканац, беше пренебрегнуо уводне звуке невоље. Тог дана је наставио, као и обично, да се мота по „кући“ у папучама, мрмљајући љутито за се како презире неполитичку природу те побуне и слежући раменима. На крају га изненади навала олоша. Тад је било прекасно да склони породицу, а и куд је могао побећи с дебелом сињором Терезом и две девојчице на тој великој равници? Стога старац забарикадира све отворе и седе озбиљно усред замрачене кафане, са старом сачмарицом на коленима. Његова жена седе на другу столицу уз њега, па је, мрмљајући побожно, призивала све свеце из календара.

Стари републиканац није веровао у свеце, нити у молитве, ни у оно што је звао „поповска вера.“ Слобода и Гарибалди беху његова божанства; али је трпео „празноверје“ у жена, и у тим стварима сачувао охоло и немо држање.

Његове две девојчице, од којих је старија имала четрнаест година, а друга беше две године млађа, чучале су на поду посутом песком, с обе стране сињоре Терезе, с главама на материном крилу, обе уплашене, али свака на свој начин – црнокоса Лина огорчена и љута, а плавокоса Ђизела, млађа, збуњена и помирена са судбином. Патрона склони руке, које су јој грлиле ћерке, да се начас журно прекрсти и да крши шаке. Она зајеца мало гласније.

„Ох, Ђанбатисто, зашто ниси овде? Ох, зашто ниси овде?“

Није призивала самог свеца, него је звала Нострома, чији овај беше заштитник. А Ђорђа би, непокретног на столици крај ње, изазвали ти прекорни и растројени позиви.

„Мир, жено! Каквог то има смисла? Његова дужност је тамо,“ промрмљао би он у тами; а она би узвратила, дахћући: „Ех! Немам ја стрпљења. Дужност! А шта је са женом која му је била као мајка? Јутрос сам клекла преда њ: не иди напоље, Ђанбатисто – остани у кући, Батистане – погледај те две невине девојчице!“

И госпођа Виола била је Италијанка, родом из Специје, и мада знатно млађа од свог мужа, већ средовечна. Имала је лепо лице, чија пут беше пожутела, јер јој клима Сулака уопште није одговарала. Глас јој беше богат алт. Кад би,

руку чврсто скрштених испод својих замашних груди, грдила буцмасте, дебелонoge кинеске девојке које баратају рубљем, черупају живад, туцају жито у дрвеним аванима измеђ споредних зграда од набоја иза куће, испустила би такву страсну, дрхтаву, гробну ноту да би заланчани пас чувар јурнуо у своју штенару уз велику звуку. Луис, мулат боје цимета, с изниклим брковима и дебелим, тамним уснама, престао би да чисти кафану метлом од палмовог лошћа, да би пустио да му блага језа сиђе низ кичму. Његове чежњиве бадемасте очи остале би дуго затворене.

То беше особље Куће Виола, али сви ти људи побегоше рано тога јутра на прве звуке метежа, јер су више волели да се крију на равници неголи да с поверењем остану у кући; што беше избор због којег их није требало никако кривити, пошто се, било то истина или не, у граду опћенито веровало да гарибалдинац има неког новца закопаног испод глиненог пода кухиње. Пас, раздражљива, рундава животиња, позади је наизменце жестоко лајао и цвилео молећиво, трчећи у своју штенару и из ње, како су га бес или страх гонили.

Јака вика дизала се па замирала, као дивљи налети ветра на равници око забарикадиране куће; изнад дреке, хировито праскање хитаца постаде гласније. Каткад би напољу наступили периоди необјашњиве тишине, а ништа

не могаше бити веселије мирно од узаних светлих црта светлости сунчане из пукотина у капцима, вучених право кроз кафану, преко разбацаних столица и столова, до супротног зида. Стари Ђорђо беше изабрао ту голу, окречену просторију као уточиште. Имала је само један прозор, а њена једина врата су се отварала на стазу од густе прашине, оивичену живицама алоје, измеђ луке и града, где би незграпне таљиге шкрипале иза спорих волова у јарму, предвођених дечацима на коњу.

У једном тренутку тишине, Ђорђо запе своју пушку. Злокобни звук ишчупа тих јецај из круте прилике жене што је седела крај њега. Изненадни излив пркосне вике сасвим близу куће одједном опаде до збуњеног мрмора гунђања. Неко протрча; његово гласно дахтање начас се чу где пролази крај врата; зачуше се промукло мумлање и кораци близу зида; неко раме се очеша о капак и избриса светле црте светлости сунчане исцртане целом ширином просторије. Руке сињоре Терезе, пребачене око клечећих прилика њених ћерки, пригрлише их ближе грчевитим стиском.

Руља се, отерана од Царинарнице, распала на неколико скупина, које су се повлачиле преко равнице у правцу града. Пригушеном треску неуједначених плотуна испалјиваних у даљини одговорили би слаби повици негде

далеко. Овда–онда, јединачни хици одјекиваху слабашно, а ниска, дугачка, бела зграда, ослепљена на свим прозорима, као да је била средиште метежа што се шири у великом кругу око њене затворене тишине. Али опрезни покрети и шапутања једне разбијене групе, која је тражила привремено склониште иза зида, учинише да тама собе, испругана нитима мирне светлости сунчане, засветли од злокобних, притајених звукова. Виоле их чуше у ушима, као да се невидљиви духови, што лебде око њиних столица, мрмљајући светују да ли је упутно запалити кућу овог странца.

То беше мучно за живце. Стари Виола је устао лагано, с пушком у руци, неодлучан, јер није видео како може да их спречи. Већ су се чули гласови како говоре позади. Сињора Тереза беше ван себе од страха.

„Ах, издајник, издајник!“ промумла, скоро нечујно. „Сад ћемо бити спаљени; а ја клекла пред њим. Не, морао је отрчати за својим Енглезима!“

Она као да је мислила да би само присуство Ностромово у кући ову учинило савршено безбедном. Досад је и она била зачарана славом коју Надзорник докера беше стекао уз обалу, дуж железничке пруге, код Енглеза и код житељства Сулака. Пред њим, и чак против свога мужа, она би постојано хинила да се томе смеје с презиром,

каткад доброћудно, чешће с чудном горчином. Али, дакако, жене су неразумне у својим мишљењима, како би Ђорђо мирно приметио у згодним приликама. Овом приликом, с пушком на готовс пред собом, он се наже до главе своје жене, те јој, држећи очи постојано на забарикадираним вратима, шапну у уво да Ностромо не би могао помоћи. Шта могу два човека, затворена у кући, учинити против њих двадесет или више решених да запале кров? Он је сигуран да Ђанбатиста цело време мисли на кућу.

„Он да мисли на кућу! Он!“ издахну сињора Виола лудачки. Она се удари по грудима отвореним шакама. „Познајем ја њега. Он не мисли ни на кога до на себе.“

Паљба из ватреног оружја у близини учини да она забаци главу и затвори очи. Стари Ђорђо чврсто стисну зубе испод свога белог брка, а очи почеше да му се дивље колутају. Неколико танади скупа удари у крај зида; чу се где комади малтера падају напољу; неки глас врисну: „Ево долазе!“, а после тренутка нелагодне тишине дође испред до стрке ногу што беже.

Ту попусти напетост у држању старог Ђорђа, а осмех презривог олакшања појави се на уснама старог борца лавског лица. Ово нису људи који траже правду, него лопови. И свој живот да брани од њих представља неку

врсту унижења за човека који беше један од бесмртне тисуће Гарибалдијеве у освајању Сицилије. Он је голем презир осећао за ову побуну ниткова и просјака, који не знају значење речи „слобода.“

Он спусти на земљу своју стару пушку, окрете главу и погледа бојену литографију Гарибалдија у црном раму на белом зиду; нит јаке светлости сунчане секла ју је окоито. Његове очи, навикнуте на светао сутон, разазнаше јаку обојеност лица, црвенило кошуље, обресе четвртастих рамена, црну мрљу берсаљерског шешира с петловим перима што се свијају преко темена. Бесмртан јунак! То ти је слобода; даје ти не само живот, него и бесмртност!

Његова занесеност тим једним човеком није претрпела смањење. У часу олакшања од страховања од можда понајвеће опасности којој породица његова беше изложена током свих својих лутања, он се окренуо слици свога старог шефа, првог и јединог, а потом је шаку ставио на женино раме.

Девојчице што су клечале на поду не беху се макле. Сињора Тереза малкице отвори очи, као да је он пробуди из врло дубоког сна без снова Пре но што је он имао времена да на свој смотрен начин каже смирујућу реч, она скочи, с децом која су се држала за њу, по једно са сваке стране, удахну ваздух и испусти промукао врисак.

То се збило истовремено са звуком снажног ударца по спољној страни капка. Они изненада чуше фрктање коња, нестрпљиво трупкање копита на узаној, тврдој стази испред куће; врх чизме опет удари по капку; оструга је звецкала при сваком ударцу, а узбуђени глас је викао: „Хеј! Хеј, тамо унутра!“

Глава 4. Целог јутра Ностромо беше издалека држао на оку Кућу Виола, чак и усред најжешћег окршаја близу Царинарнице. „Видим ли да се дим подиже тамо,“ мислио је у себи, „изгубљени су.“ Чим се руља расула, он је, с малом групом талијанских радника, нахрупио у том правцу, који, у ствари, беше најкраћи пут до града. Онај део олоша који је он гонио као да помишљаше да се одупре испод куће; плотун који испалише његови пратиоци иза живице алоје учини да ниткови побегну. У отвору просеченом за шине лучког одвојка пруге појави се Ностромо, на својој сребреносивој кобили. Он викну, посла за њима један хитац из свог револвера, па одгалопира до прозора кафане. Сматрао је да би стари Ђорђо тај део куће изабрао за уточиште.

Његов глас продре до њих, а звучао је задихано и ужурбано: „Хеј! Vecchio! О, Vecchio! Јесте ли добро ту унутра?“

„Видиш – “ промрмља стари Виола својој жени. Сињора Тереза сад је ћутала. Напољу се Ностромо насмеја.

„Чујем да Падрона није мртва.“

„Учинио си све што можеш да ме убијеш страхом,“ викну сињора Тереза, Хтела је да каже још нешто, али је глас издаде.

Линда начас диже очи до њеног лица, а стари Ђорђо викну помирљиво: „Мало је узнемирена.“

„Она мене не може узнемирети.“

Сињора Тереза нађе свој глас: „То је оно што велим. Немаш срца – и немаш савести, Ђанбатисто.“

Они чуше како он окреће коња од капака. Људи у групи коју је предводио брбљали су узбуђено на италијанском и шпанском, соколећи један другог на потеру. Он им се стави на чело и викну: „Avanti!“

„Није се баш дуго уставио код нас. Овде се не може хвала добити од странаца,“ рече сињора Тереза трагично.

„Avanti! Јест! То је све за шта он мари. Да негде буде први – некако – да буде први код ових Енглеза. Они ће га свима приказивати. „Ово је наш Ностромо!“ “ Она се насмеја значајно. „Какво име! Шта је то? Ностромо? Он би од њих прихватио име које, заправо, није никаква реч.“

Дотле је Ђорђо, мирним покретима, откључавао врата; поплава светла паде на сињору Терезу с њене две

девојчице окупљене уз њу – сликовита жена у стању материнске узбуђености. Иза ње, зид беше заслепљујуће бео, а грубе боје Гарибалдијеве литографије избледеше на светлости сунчаној.

Стари Виола, код врата, диже руку нагоре, као да све своје брзе, пролазне мисли, упућује слици свог старог шефа на зиду. И кад је кувао за „Signori Inglesi“ – инжењере (он беше чувен кувар, мада кухиња беше тамно место) – био је, у ствари, пред очима великог човека, који га беше водио у славној борби у којој би, под зидинама Гаете, тиранија заувек издахнула, да не беше оног клетог пијемонтског соја краљева и министара. Кад би се, каткад, тигањ запалио током осетљивог поступка с неким сецканим луком, и кад би се видело како старац излази натрашке кроз врата, псујући и кашљући жестоко у љутом облаку дима, име Кавура – главног сплеткароша, који се продао краљевима и тиранима – чуло би се, укључено у клетве на рачун кинеских служавки, кувања опћенито, и бештије од земље у којој је присиљен да живи због љубави према слободи, коју је тај издајник угушио.

Онда би сињора Тереза, сва у црном, изашла на друга врата, дебела и забринута, па би нагнула у страну своју лепу главу с црним обрвама, раширила руке и повикала

јаким гласом: „Ђорђо, ти, напрасити човече! За име Бога!
По оваквом сунцу! Учиниће да се разболи.“

Код њених ногу, кокошке би се распршале у свим правцима, огромним корацама; ако би ту било неких инжењера, с горњег дела пруге, који бораве у Сулаку, пар младих лица би се показало у билијарској сали што заузима један крај куће; а на другом крају, у кафани, Луис, мулат, пазио би да се не покаже. Индијанске цуре, с косом као течне црне гриве, и одевене само у женску кошуљу и подсукњу, буљиле би тупо испод четвртасто подсечених шишки на својим челима; бучно цврчање масти би престало, дим би плутао нагоре на светлости сунчаној, јак мирис изгорела лука задржао би се на поспаној жези, окружујући кућу; око би се изгубило у големом, равном пространству траве на западу, као да је равница између сијере која надвисује Сулако и обалског ланца тамо даље према Есмалди велика ко пола света.

Сињора Тереза би, после упечатљивог ћутања, приговорила: „Ех, Ђорђо! Остави Кавура на миру и брини о себи, сад кад смо изгубљени у овој земљи сасвим сами, с две девојчице, јер ти не можеш да живиш под краљем.“

А док би га гледала, каткад би ставила шаку журно на бок, уз кратко трзање својих лепих усана и скупљање

црних, правих обрва, као трзај од љутог бола или љуте мисли на њеном лепом, правилном лицу.

То беше бол; она би потискивала пробадање. Први пут јој се јавио коју годину пошто су напустили Италију да би се иселили у Америку и најзад настанили у Сулаку, после лутања од града до града, и покушаја да тргују намало овде–онде; а једном и организованог подухвата рибарења – у Малдонаду – јер Ђорџо је, као велики Гарибалди, у своје време био морнар.

Каткад није имала стрпљења од бола. Годинама његово глодање беше део крајолика који обухвата светлуцање луке испод пошумљених изданака планинскога ланца; и сама светлост сунчана беше тешка и мутна – тешка од бола – различита од светлости сунчане њеног девојаштва, по којој се средовечни Ђорџо њој озбиљно и страсно удварао на обалама залива Специје.

„Да си одмах ушао, Ђорџо,“ наложила би. „Човек би помислио да не желиш да се сажалиш на ме – с четири Signori Inglesi у кући“

„У реду, у реду,“ прогунђао би Ђорџо. Он би послушао. Signori Inglesi ће ускоро тражити свој подневни оброк. Он беше један из бесмртне и непобедне чете ослободилаца што натераше плаћенике тираније да лете ко плева испред урагана, „un uragano terribile.“ Али то је било пре но што се

оженио и децу добио; и пре него што је тиранија главу опет уздигла међу издајницима који затворише Гарибалдија, његовог јунака.

Било је троје врата на прочељу куће, а сваког поподнева гарибалдинац се видео на једнима од њих, са својим великим жбуном седе косе, склопљених шака, прекрштених ногу, лавске главе наслоњене на довратак, загледан у пошумљене падине побрђа код снежног кубета Игвероте. Прочеље његове куће бацало би дугачак правоугаоник од сенке, који се лагано ширио преко меке стазе за воловска кола. Кроз отворе просечене у живици олеандера, лучки одвојак железничке пруге, постављене привремено на разини равнице, одвијао је своје сјајне паралелне трачнице на појасу спаљене и увеле траве на шездесет јарди од краја куће. Увече, празни теретни возови с плато—вагонима заобишли би око тамнозеленог гаја Сулака и јурили, лако се лелулајући, с белим млазевима паре, преко равнице ка Кући Виола, на путу за ранжирну станицу крај луке. Талијанске возовође би га поздрављале с платформе локомотиве подигнутом руком, док би црнци кочничари седели безбрижно на својим кочницама и гледали право напред, а ободи њиних великих шешира би лепршали на ветру. Ђорђо би, заузврат, лако тргао главом у страну, не раскрстивши руке.

Овог знаменитог дана побуне, руке му не беху скрштене на грудима. Шака му је стезала цев пушке спуштене на праг; он ниједном не погледа на бело кубе Игвероте, чија студена чистоћа као да је стојала по страни од вреле земље. Његове очи су радознано разгледале равницу. Високи трагови прашине су се овде—онде слегали. На небу без мрље, сунце је висило јасно и заслепљујуће. Групице људи су јуришале стрмоглаво; друге су се одупирале; а неуједначено гроктање ватреног оружја стизало је до његових ушију, жуборећи у ужареном, мирном ваздуху. Усамљене пешачке прилике трчале су очајнички. Коњаници су галопирали један према другом, заједно се окретали, раздвојени у брзини. Ђорђо виде где један пада, те јахач и коњ нестају као да су одгалопирали у понор, а кретања живахног призора беху налик збивањима у жестокој игри коју на равници изводе кепеци на коњу и пешке, вичући својим малим грлима, испод планине која као да је колосално отелотворење тишине. Никад пређе Ђорђо не виде овај део равнице тако пуним активног живота; његов поглед не могаше одједном упити све његове појединости; он је заклањао очи шаком, док га наједанпут не трже грмљавина многобројних копита у близини.

Целеп коња пробио се из ограђеног пашњака Железничког Предузећа. Они дођоше ко вихор, па су шишали преко пруге фркћући, ритајући се, њиштећи, у збијеној, шареној, бацакајућој гомили смеђих, мрких, сивих леђа, избуљених очију, испружених вратова, црвених ноздри, док су дугачки репови вијорили. Чим искочише на пут, густа прашина полете нагоре под њиховим копитама, те на шест јарди од Ђорђа прође само мрк облак од нејасних обличја вратова и сапи, чинећи да тло задрхти док он пролази.

Виола се закашља и окрете лице од прашине, те лагано одмахну главом. „Биће неко хватање коња да се обави пре вечери,“ промрмља.

У квадрату светлости сунчане што падаше кроз врата, сињора Тереза, клечећи испред столице, беше пригнула главу, тешку од сплетене гомиле абоносне косе, испругане сребром, у длан својих шака. Црни чипкани шал што га је користила да га смота око лица беше пао на земљу крај ње. Две девојчице беху умале, држећи се за руке, у кратким сукњама, док им распуштена коса падаше у неред. Млађа беше пребацила руку преко очију, као да се плаши да гледа у светло. Линда је, са шаком на рамену оне друге, зурила неустрашено. Виола погледа своје кћери. Сунце истицаше дубоке линије на његовом лицу, а оно је, снажно у изразу,

било непомично као резбарено. Беше немогуће открити шта он мисли. Жбунасте обрве заклањаху његов таман поглед.

„Добро! А ви се не молите као ваша мати?“

Линда се напући, истуривши напред своје црвене усне, које беху скоро исувише црвене; али је имала дивне очи – смеђе, с искром злата у зеницама, пуне памети и значења, и тако јасне да се чинило да бацају одсјај на њено мршава, безбојно лице. У тамним гомилама њене косе беше бронзаног светлуцања, а трепавице, дугачке и ко угаљ црне, чињаху да њена пут изгледа још блеђа.

„Мајка ће понудити сву силу свећа у цркви. Она то увек чини кад се Ностромо негде бори. Ја ћу узети коју да однесем у Капелу Мадоне у Катедрали.“

Она све то рече брзо, с великим самопоуздањем, живахним, продорним гласом. Онда лако продрма раме сестрино и додаде: „А и њу ћемо натерати да однесе једну!“

„Зашто натерати?“ запита Ђорђо. „Зар она то не жели?“

„Плаха је,“ рече Линда, уз мали прасак смеха. „Људи запажају њену плаву косу кад иде са нама. Вичу за њом: „Гле Плавушу! Гле Плавушицу!“ Вичу на улици. Она је плаха.“

„А ти? Ти ниси плаха – а?“ изговори отац лагано.

Она забаци сву своју тамну косу.

„Нико за мном не виче.“

Стари Ђорђо посматрше своје кћери замишљено. Измеђ њих је било две године разлике. Добио их је касно, много година пошто је дечак умро. Да је поживео, имао би година скоро колико Ђанбатиста – онај ког Енглези зову Ностромо; али што се тиче ћерки његових, строгост његове нарави, његова наступајућа старост, његова заокупљеност успоменама, спречише га да обрати много пажње на њих. Волео је своје кћери, али девојчице припадају више матери, а много од његове љубави беше утрошено у обожавању и служењу слободе.

Кад је био тек младић, дезертирао је с лађе што је трговала до Лаплате да би се пријавио у морнарицу Монтевидеја, тада под командом Гарибалдијевом. Потом је, у талијанској легији Републике која се борила против продируће тираније Росасове, учествовао, на великим равницама, на обалама големих река, у можда најжешћим борбама која је свет спознао. Живео је међ људима који су беседили о слободи, патили ради слободе, умирали за слободу, с очајничким заносом и очију окренутих ка потлаченој Италији. Његово властито одушевљење хранило се призорима покоља, примерима узвишене оданости, звуком оружане борбе, запаљивим језиком прокламација. Није се одвајао од шефа ког је изабрао –

ватреног апостола независности – и уз њега је остао у Америци и у Италији, све до иза кобног дана Аспромонта, када је издајство краљева, царева и министара откривено свету кроз рањавање и затварање његовог јунака – катастрофа која је у њега усадила сумњу да ће икад моћи разумети путеве Божанске правде.

Међутим, није ју порицао. Она тражи стрпљење, говорио би. Иако попове није волео, и ни за шта не би крочио у цркву, у Бога је веровао. Зар се прокламације против тирана не упућују људима у име Бога и слободе? „Бог за људе – религије за жене,“ каткад би промрмљао. На Сицилији, један Енглеz, који се појавио у Палерму пошто га напусти краљева војска, беше му дао Библију на италијанском – издање Британског и Страног Библијског Друштва, увезано у тамне кожне корице. У временима политичке недаће, у застојима тишине, кад револуционари нису издавали прокламације, Ђорџо је за живот зарађивао првим послом на који би се наишло – као морнар, као докер на кејовима Ђенове, једном као радник на фарми у брдима изнад Специје – а у слободно време би проучавао ту дебелу књигу. Носио ју је са собом у бојеве. Сад му је то једино штиво, а да му не би било ускраћено (слог беше ситан), беше пристао да прими као поклон наочаре у сребрном оквиру од сењоре Емилије Гулд, жене Енглеза

који управља рудником сребра у планинама три лига од града. Она је једина Енглескиња у Сулаку.

Ђорђо Виола је веома поштовао Енглезе. То осећање, рођено на бојиштима Уругваја, беше старо барем четрдесет година. Неколико њих лило је крв за ствар слободе у Америци, а за првог ког је упознао сећа се да се звао Самуило; заповедао је црначком четом под Гарибалдијем, током чувене опсаде Монтевидеја, и јуначки погинуо са својим црнцима при преласку Бојане. Он, Ђорђо, беше достигао чин потпоручника и кувао је за генерала. беше кувао за њ у Ломбардији током целог похода; на маршу за Рим, своју говедину хватао је ласом у Кампањи, на амерички начин; беше рањен у одбрани Римске Републике; био је један од четворице бегунаца који су, са генералом, из шуме беживотно тело жене генералове однели у сељачку кућу, где је умрла, исцрпљена тешкоћама тог ужасног повлачења. Он је преживео то кобно време да би дворно свога генерала у Палерму, кад су напуљске гранате из замка трескале по граду. Кувао је за њ на бојишту Волтурна пошто се борио целог дана. И свугде је видео Енглезе у првом строју војске слободе. Он је њихов народ поштовао зато што су они Гарибалдија волели. Причало се да су и њихови грофови и принцезе у Лондону генералу руке љубили. Сасвим је могао у то веровати, јер

тај народ беше племенит, а тај човек беше светац. Било је довољно једном погледати на то лице па видети божанску снагу вере његове, и његову велику самилост према свему на овоме свету што је сиромашно, што пати и што је тлачено. Дух самозаборава, једноставна оданост големој човекољубној замисли што је надахњивала мисао и напор тог револуционарног времена, беху оставили свој белег на Ђорђу у некој врсти строгог презира према свакој личној користи. Овај човек, за кога је најнижа класа у Сулаку сумњала да има закопано благо у својој кухињи, целога живота је презирао новац. Вође из његове младости су живеле као сиромаси, умирали као сиромаси. Његов ум је имао навику да не мари за сутра. То делом беше проузроковано постојањем узбуђења, пустоловине, дивљег ратовања. Но углавном беше питање начела. Није личило на нехај кондотијера, него беше пуританизам у понашању, рођен из непоколебљивог одушевљења, као пуританизам вере.

Та непоколебљива оданост ствари бацила је сенку на Ђорђову старост. Бацила је сенку зато што се чинило да је ствар изгубљена. Превише краљева и царева још се размеће по свету који је Бог наменио људима. Он је био тужан са своје простодушности. Иако увек спреман да помогне својим земљацима, и веома поштован од стране

талијанских емиграната где год је живео (у своме изгнанству, како је то звао), не могаше од себе сакрити да они не маре за кривде подјармљених народа. Спремно би слушали његове приче о рату, али се чинило да се питају шта је он то, напослетку, од свег тога добио. Није било ничег што би они видели. „Ништа нисмо тражили, трпели смо из љубави према целом човечанству!“ викнуо би он каткад бесно, а снажни глас, ужагрене очи, тресење беле гриве, жилава шака усмерена увис, као да призива небо за сведока, дојмили би се његових слушалаца. Пошто би старац нагло прекинуо, с трзајем главе и покретом руке што су јасно значили „А каква је корист вама говорити?“ они би се подгуркивали. У старога Ђорђа беше снаге осећања, личне особине уверења, нечег што су они звали „грозност“ – „стари лав“, казали би за њ. Нека ситница, случајна реч, њега би потакла да прича на жалугу талијанским рибарима из Малдонада, својим земљацима, муштеријама у дућанчету које је касније држао у Валпарајсу; с вечери, изненада, у кафани на једном крају Куће Виола (други беше резервисан за енглеске инжењере), бираној клијентели од возовођа и предрадника железничких радионица.

Са својим лепим, бронзаним, мршавим лицима, сјајним црним коврџама, блиставим очима, широких груди,

брадати, каткад с малом златном алком у ушној ресици, аристократија железничких радова њега би слушала, одвративши се од својих карти и домина. Овде—онде, плавокоси Баскијац би, у међувремену, проучавао своју шаку, чекајући без протеста. Домородац Костагване ту није упадао. Ово беше талијанска тврђа. И сулашки полицајци у ноћној патроли пустили би да им коњи тихо прођу, па би се сагли ниско у седлу да би кроз прозор гледнули главе у магли од дима; а зујање беседничке приповести старога Ђорђа као да би иза њих тонуло у равницу. Само би се, овда—онда, појавио помоћник шефа полиције, један мрки мали џентлмен широка лица, с подоста од Индијанца у себи. Оставивши свог човека напољу с коњима, он би, са самосвесним, лукавим осмехом, и без речи, отишао до дугачког дашчаног стола. Показао би на једну од боца на полици; Ђорђо би нагло угурао лулу у уста и лично га послужио. Пошто би испразнио чашу, он би натенане, испитивачки, погледао свуд околу по просторији, изашао и одјахао лагано, кружећи према граду.

Глава 5. Само на тај начин се власт локалних управљача читавала у великој маси странаца јаким удова, који су копали земљу, минирали стене, возили машине за „напредни и патриотски подухват.“ Баш тим речима је, пре

осамнаест месеци, Преузвишени Сењор дон Винсенте Рибера, Диктатор Костагване, описао Националну Централну Железницу у свом великом говору кад је преврнут први бусен.

Он беше дошао навлаш у Сулако, па је био ручак у један сат, гозба коју уприличи Предузеће О. П. П. на „Јунони“, после свечаности на копну. Капетан Мичел је лично крманио теретном мауном, свом застртом заставама, која је, тегљена „Јунонином“ парном баркасом, превезла Преузвишеног од мола до лађе. Беху позвани сви који нешто значе у Сулаку – пар страних трговаца, сви представници старих шпанских породица који су били у граду, велики власници имања на равници, озбиљни, учтивви, једноставни људи, кабалери чиста порекла, малих шака и стопала, конзервативни, гостољубни и љубазни. Западна Провинција им беше упориште; њихова странка Белих сад је победила; то је њихов Председник–Диктатор, чисти Бели, што седи смешећи се углађено измеђ представника двеју пријатељских страних сила. Ови су с њим дошли из Сантамарте, да подрже својим присуством подухват у који је укључен капитал њихових земаља. Једина дама у том друштву беше госпођа Гулд, жена дона Карлоса, Управника рудника сребра Сантоме. Даме из Сулака нису биле довољно напредне да би у тој мери узеле

удела у јавном животу. Беху се показале у знатном броју на великом балу у згради Градског већа претходне вечери, али се само госпођа Гулд појавила – светла тачка у скупини црних капута иза Председника–Диктатора – на бини покривеној гримизном тканином, подигнутој испод једног сеновитог дрвета на обали луке, где се одиграла церемонија превртања првог бусена. Она беше пристигла у мауни, пуној угледних особа, седећи испод лепршања веселих застава, на почасном месту поред капетана Мичела, који је крманио, а њена светла хаљина даваше једину истински празничну ноту суморном скупу у дугачком, блиставом салону „Јуноне“.

Глава председника железничког управног одбора (из Лондона), лепа и бледа у сребрнастој измаглици седе косе и подрезане браде, лебдела је у близини њеног рамена, учтива, насмешена и уморна. Путовање од Лондона у поштанским бродовима, и нарочитим вагонима обалске пруге Сантамарта (засад једине железничке пруге) беше подношљиво – чак пријатно – сасвим подношљиво. Али пут преко планина до Сулака био је друга врста искуства, у старој дилижанси, по непролазним путевима што иду ивицом ужасних понора.

„Двапут у једном дану се преврнусмо на рубу врло дубоких пролома,“ причао је он госпођи Гулд испод гласа.

„А кад најзад стигосмо овамо, не знам шта бисмо чинили без вашег гостопримства. Каква је Сулако забит! А још је лука! Запањујуће!“

„Ах, али ми се веома поносимо њиме. Бивао је он и важан историјски. У стара времена, највиши црквени суд за два вицекраљевства заседао је овде,“ упути га она са жаром.

„Импресиониран сам. Нисам хтео да потцењујем. Изгледа да сте ви врло родољубни.“

„Место је љупко, макар само по свом положају. Можда ви не знате колико сам ја стара житељка.“

„Хтео бих да знам колико,“ промрмља он, погледавши је уз лак осмех. Изглед госпође Гулд чинила је младалачким покретна умност њеног лица. „Не можемо да вам вратимо ваш црквени суд; али ћете имати још парњача, железницу, телеграфску линију – будућност у великом свету, која вреди безмерно више од сваке количине црквене прошлости. Бићете доведени у додир с нечим већим од два вицекраљевства. Међутим, нисам имао појма да место на морској обали може остати тако одвојено од света. Да је, пак, било хиљаду миља у унутрашњости – врло чудно! Да ли се, пре данашњег дана, овде било шта дешавало током сто година?“

Она задржа свој мали осмех док је он говорио тихим, шаљивим гласом. Саглашавајући се иронично, она му потврди да је свакако тако – да се ништа никад не дешава у Сулаку. И револуције су – којих беше две за њена живота – поштовале спокој тога места. Оне су се одвијале у насељенијим, јужним деловима Републике, и великој Долини Сантамарте, која је слична једном великом бојишту страна, с овладавањем градом као добитком и излазом на други океан. Тамо су напреднији. Овде у Сулаку чују само одјеке тих великих питања, и, наравно, сваки пут се мења њин службени свет, стижући им преко њиног бедема од планина, који је и он прешао у старој дилижанси, уз погибел по живот и тело.

Председник железнице беше уживао њено гостопримство неколико дана, и збиља беше захвалан због тога. Тек откад је напустио Сантамарту, он је, у свом егзотичном окружењу, сасвим изгубио осећај европског живота. У главном граду беше гост Легације, и био је заузет преговарањем с члановима дон Винсентеове владе – културним људима, људима којима услови цивилизованог пословања нису непознати.

Оно што је њега тад највише бринуло беше добијање земље за железницу. У Долини Сантамарта, где је већ постојала једна пруга, људи беху послушни, и то беше само

питање цене. Беше именован један одбор да одреди вредности, па се та потешкоћа претворила у разборно вршење утицаја на одборнике. Али у Сулаку – Западној Провинцији, за чији је развој железница и предвиђена – беше муке. Он је вековима лежао заштићен иза својих природних препрека, одбијајући савремено предузетништво понорима свог планинског ланца, својим плитким лучким пролазом у сталне бонаце залива пуног облака, неуким стањем ума власника његове плодне територије – свих тих аристократских, старих шпанских породица, свих тих дон Амбросијевих ових и дон Фернандових оних, који као да, у ствари, не воле и немају поверења у долазак железнице преко њихове земље. Десило се да неке од геометарских група, расутих диљем провинције, буду отеране уз претњу насиљем. У другим случајима, беху постављени претерани захтеви у погледу цене. Али тај железнички човек дичио се тиме да је дорастао сваком заплету. Пошто је у Сулаку дочекан непријатељским осећањем слепог назадњаштва, он ће га, такође, дочекати осећањем, пре но што се одупре само на основу свога права. Влада је обавезна да изврши свој део уговора с управним одбором новог железничког предузећа, чак и ако мора у ту сврху користити силу. Међутим, он није ништа мање желео од оружаног немира у

глатком одвијању својих планова. Они су исувише велики и далекосежни, и толико много обећавају, да се не би све покушало; тако да је он смислио да Председника– Диктатора одведе тамо на туру церемонија и говора, који ће достићи врхунац на свечаности приликом превртања првог бусена уз лучку обалу. Напоследку, он је њихово оруђе – тај дон Винсенте. Он је оличена победа најбољих елемената у Држави. То су чињенице, и – сем ако чињенице ништа не значе, умоваше сер Џон у себи – уплив таквог човека мора бити стваран, а његово лично деловање изазваће помирљиви учинак који му је потребан. Он је успео да удеси то путовање уз помоћ једног врло спретног адвоката, који је у Сантамарти био познат као заступник Гулдовог рудника сребра, највеће фирме у Сулаку, па и у целој Републици. То је збиља чудесно богат рудник. Чинило се да његов такозвани заступник, очигледно човек културан и способан, има, без службеног положаја, изванредан утицај у највишим Владиным круговима. Био је у стању да зајамчи серу Џону да ће Председник– Диктатор ићи на то путовање. Међутим, он изјави жаљење, током истог разговора, што Генерал Монтеро захтева да и он крене.

Генерал Монтеро, кога је почетак борбе затекао као непознатог капетана војног, запосленог на дивљој источној

граници Државе, везао је своју судбину за Риберину странку у часу кад посебне околности тој малој привржености дадоше неочекивану важност. Ратна срећа њега је служила чудесно, а победа код Суве Реке (после целодневне очајничке борбе) запечати његов успех. На крају је постао Генерал, Министар Војни, и војни вођа странке Белих, мада у његовом пореклу не беше ничег аристократског. У ствари, причало су да су он и његов брат, сирочад, одгајани дарежљивошћу једног чувеног путника европског, у чијој служби њихов отац беше изгубио живот. Једна друга прича беше да им отац није био ништа до ћумурџија у шуми, а мајка крштена Индијанка из далеке унутрашњости.

Како год било, Костагвански Тисак имао је навику да Монтеров прашумски марш од његове војне јединице да се придружи снагама Белих на почетку немира назива „најјуначкијим војним подвигом савременог доба.“ Отприлике у исто време, и његов брат се вратио из Европе, куда беше отишао очито ко тајник неког конзула. Међутим, пошто сакупи малу чету разбојника, он показа изванредан дар ко герилски вођа, па би награђен, при успостављању мира, местом Војног Заповедника главног града.

Министар Војни је, значи, пратио Диктатора. Управни одбор Предузећа О. П. П. је, радећи заједно с људима железнице за добробит Републике, овом важном приликом наложио капетану Мичелу да стави поштански брод „Јунону“ на располагање том угледном друштву. Дон Винсенте беше се, отпутовавши на југ из Сантамарте, укрцао у Кејти, главној луци Костагване, и стигао у Сулако морем. А председник железничког предузећа храбро је прешао преко планина у расклиманој дилижанси, углавном да би се срео са својим главним инжењером на завршном геометарском премеравању пруге.

Упркос равнодушности пословног човека према природи, чије се непријатељство увек може превладати финансијским средствима, не могаше а да га се не дојми његово окружење током заустављања у геометарском логору, успостављеном на највишој тачки коју ће достићи његова железница. Он ту проведе ноћ, пошто стиже замало прекасно да би видео задњи замирући одсјај светлости сунчане на снежном боку Игвероте. Стубасте гомиле црног базалта уоквираваху ко отворен портал део белог поља што лежаше укосо спрам запада. У прозирном ваздуху великих висина све се чинило врло близу, уроњено у јасну тишину као у бестежинску течност; а с умом спремним да ухвати први звук очекиване дилижансе, главни инжењер, на

вратима колибе од грубог камена, беше посматрао променљиве боје на големој страни планине, помисливши да у овом призору, као у одломку надахнуте музике, могу да се нађу скупа крајња истанчаност поступног израза и силна величајност утиска.

Сер Џон стиже прекасно да би чуо величајни и нечујни напев који сунце пева међ високим врхунцима сијере. Оно се беше испевало у мртву ћутњу дубоког сумрака пре но што се он, сишавши по предњем точку дилижансе, укрућених удова, руковао с инжењером.

Они му понудише вечеру у каменој колиби налик на четвртасту стену, без врата или прозора у својим двама отворима; сјајна ватра од шибљика (донетих на мазги из прве долине ниже доле) горела је напољу и слала унутра лелујав блесак; а две свеће у калајним свећњацима – запаљене, објаснише му, њему у част – стојаху на некој врсти грубог логорског стола, за којим је он седео десно од шефа. Он је знао како да буде срдачан; а младићи из инжењерског особља, за које је геометарско мерење железничке пруге имало чар првих корака на стази живота, седели су такође ту, слушајући пристојно, са својим глатким лицима препланулим од погоде, и врло задовољни што виде толико љубазности код тако великог човека.

Затим је, касно увече, шпартајући тамо—амо напољу, дуго разговарао са својим главним инжењером. Одавно га је добро познавао. Ово не беше први подухват у коме су њини таленти, битно различни ко ватра и вода, радили у спреси. Из везе ових двеју личности, које нису имале исто виђење света, стварала се снага за светску службу – вешта сила што може покренути машине, мишиће људи, као и пробудити у људским грудима неизмерну оданост задатку. Од јуноша за столом, којима је премер пруге налик оцртавању животног пута, више њих ће бити позвано да умре пре него што посао буде обављен. Али ће посао бити обављен: сила ће бити јака скоро колико вера. Не сасвим, додуше. У тишини заспалог логора на месечином обасјаној заравни што чини врх кланца налик на дно големе арене, окружене базалтним зидовима клисура, две усходане прилике у дебелим улстерима застадоше, а глас инжењеров разговетно изусти речи: „Не можемо померати планине!“

Сер Џон, подигавши главу да би пратио показивање руком, осети пуну снагу тих речи. Бела Игверота узносила се из сенки стена и земље као смрзнут мехур испод месеца. Све беше мирно, док близу, иза зида обора за логорске животиње, грубо направљеног, од набацаног камења, у

облику круга, једна товарна мазгане трупу предњом ногом и фркну јако дваред.

Главни инжењер беше употребио ту реченицу у одговор на председников пробни предлог да се трасирање пруге може, можда, изменити да би се удовољило предрасудама сулашких земљопоседника. Главни инжењер веровао је да је људска тврдоглавост мања препрека. Штавише, за борбу против тога они имају велик утицај Чарлса Гулда, дочим би бушење тунела испод Игвероте било колосалан подухват.

„Ах, јест! Гулд. Какав је то човек?“

Сер Џон беше у Сантамарти чуо доста о Чарлсу Гулду, па је хтео да сазна више. Главни инжењер га је уверавао да Управник рудника сребра Сантоме има голем утицај на све ове шпанске донове. Има и једну од најбољих кућа у Сулаку, а Гулдово гостопримство не може се довољно нахвалити.

„Примили су ме као да су ме годинама познавали,“ изјави он. „Мала госпођа је оличење љубазности. Остао сам код њих месец дана. Он ми поможе да организујем геометарске групе. То што он практично поседује рудник сребра Сантоме даје му посебан положај. Изгледа да има уво свих провинцијских власти, па, како рекох, може да врти око малог прста све те хидалге провинцијске. Ако

послушате његов савет, тешкоће ће отпасти, јер он жели ту железницу. Наравно, морате пазити шта говорите. Он је Енглеz, а сем тога мора да је неизмерно богат. Кућа Холрод је укључена с њим у тај рудник, тако да можете замислити – “

Он се устави у речи кад се, испред једне од ватрица што су гореле ван ниског зида обора, диже прилика човека умотаног до грла у пончо. Седло које он беше користио као јастук чинило је тамну мрљу на земљи спрам руменог сјаја жара.

„Видећу Холрода лично кад се будем враћао кроз Државе,“ рече сер Џон. „Уверио сам се да и он жели ту железницу.“

Човек који се, можда узнемирен близином тих гласова, беше дигао са земље, кресну шибицу да запали цигарету. Пламен откри преплануло лице с црним зулуфима, пар очију што гледају право; онда он, преуредивши своје покриваче, леже колико је дуг и широк и стави главу опет на седло.

„То је наш надзорник логора, кога морам послати натраг у Сулако, сад кад ћемо пренети премеравање у Долину Сантамарта,“ рече инжењер. „Врло користан момак, ког ми је позајмио капетан Мичел из Предузећа О.П.П. То је било врло лепо од капетана Мичела. Чарлс Гулд ми је рекао да

не могу учинити ништа боље од тог да прихватим ту понуду. Он изгледа да зна како да управља свим овим мазгарима и пеонима. Нисмо имали ни најмање муке са својим људима. Он ће, с неким од наших железничких пеона, пратити вашу дилижансу све до Сулака. Пут је лош. Имати њега при руци може да вам уштеди пар превртања. Обећао ми је да ће се старати о вашој особи, све до доле, као да сте му отац.“

Тај надзорник логора беше талијански морнар кога су сви Европејци у Сулаку, следећи лоше изговарање капетана Мичела, по навици звали Ностромо. И заиста, мучаљив а спреман, он се одлично старао за свог штићеника на рђавим деоницама пута, како сер Џон касније признаде госпођи Гулд.